

SÜRELİ YAYINLARIN NİTELİKLERİNİN ARTTIRILMASINDA KURUMLARIN KATKISI

Yusuf ÖZBEL

Nitelik, “bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasıf, keyfiyet” olarak; “bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği, kalite” olarak veya “bireyi, nesne veya yaşantının bir yönünü ötekilerden ayırt etmeye yarayan ve ölçülebilen özellik” olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.sozluk.gov.tr>).

Bilimsel dergilerde yayınlanan çalışmaların, henüz makale haline gelmemişken araştırmacılarla birlikte yaşadığı bir geçmişi ve makale haline geldikten sonra da bilimsel dergi ile yaşadığı bir geçmişi bulunmaktadır. Bu iki birleşimde herşey yolunda gittiye elinizde artık bir “bilimsel makale” tutuyorsunuz veya (on-line dergiler için) ekranda görüyorsunuz demektir. Eğer çalışma “çok okunan” bir dergide yayınlanmışsa daha fazla insana ulaşması, hatta alınan olumlu/olumsuz tepkilere göre devam edecek çalışmaların daha nitelikli olarak planlanması mümkün olabilecektir. Süreli bilimsel dergilerde yayınlanan bu araştırmalar nitelikli ise, kuşkusuz derginin niteliğine de olumlu yönde bir katkısı olacaktır.

Bu nedenle, makale oluşum sürecinin her iki aşamasına da dolayısıyla da süreli yayınların niteliklerinin arttırılmasına çeşitli kurumların temel olarak iki şekilde katkısı bulunmaktadır:

(i) süreli yayının kendisi ile ilgili katkılar, **(ii)** araştırmaların maddi veya manevi olarak desteklenmesi yönünde yapılan katkılar. İki kategoride ele alınan katkıların toplamı da süreli yayının kalitesinin artmasını da sağlayacaktır. Bu her iki katkının ne olabileceği ve boyutları ise kurumun niteliğine göre değişmektedir.

Süreli Yayın ile İlgili Katkılar

Dergi Yönetiminin Katkısı

Dergi yönetiminin esas amacı derginin en üstün bilimsel niteliklerde ve zamanında yayınlanmasını sağlamaktır. En üstün bilimsel niteliğe ulaşmak için doğruluğu bilimsel yöntemlerle kanıtlanmış yeni ve güncel bilgilerin yer aldığı yazıların yayınlanmasının sağlanması gerekmektedir. Bunu yapmanın en doğru ve bilinen yolu, gelen yazıların içeriğine göre konu ile ilgili akademik yetkinliği ulusal/uluslararası standartlarda kabul görmüş danışmanlara yazının değerlendirilmesi için gönderilmesidir. Hepimizin bildiği üzere bu sistemle yazının niteliğinin yükseltilmesine önemli ölçüde katkı yapılmaktadır.

Gelen eleştiri ve öneriler doğrultusunda yazıyı kabul veya reddeder veya kategorisini değiştirebilir. Editörler bu işlemler sırasında yazı sahiplerine karşı öğretici ve eğitici amaçlar gözetmelidir. Bir yıl içinde gönderilen makale sayısı, düzeltme istenen makale sayısı, red edilen makale sayısı ve toplam yayınlanan makale sayısı, makaleler de kategorilere ayrılarak

Prof. Dr. Yusuf ÖZBEL
Türkiye Parazitoloji Dergisi Editörü
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı, Bornova, İzmir
yusuf.ozbel@ege.edu.tr

her yıl dergini son sayısında yayınlanması süreli yayının niteliğini göstermesi açısından önemli bir katkı olacaktır.

Index Medicus'a giren dergilerin aylık aldıkları "hit" sayıları her ay dergi editörüne gönderilmektedir. Türkiye Parazitoloji Dergisi'nin de Ekim 2006'dan sonra bu dizine kabul edilmesinden sonra aldığı hit sayıları aşağıda belirtilmiştir. Buradaki seyir de dergi niteliğine katkı yapan, dergi yönetimini daha fazla çalışmaya zorlayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. En azından bizler için bu böyle olmuştur.

Ay	Hit sayısı
Ağustos 2007	626
Temmuz 2007	886
Haziran 2007	654
Mayıs 2007	914
Nisan 2007	648
Mart 2007	965
Şubat 2007	860
Ocak 2007	995
Aralık 2006	971
Kasım 2006	29

Derneklerin Katkısı: Ülkemizde sağlık bilimlerinde oldukça önemli sayıda bilimsel dergi derneklerin katkıları sonucu yayınlanmaktadır. Böylece kendi uzmanlık alanındaki kişilerin olduğu kadar bu konulara ilgi duyanların da hatta günümüzdeki iletişim olanaklarıyla yurtdışındaki araştırmacıların da bilgilendirilmesine olanak vermektedir. Bu dergiler için dernekler ciddi anlamda maddi kaynak ayırmakta, zor, zaman alıcı, hatta sürekli eleştirici alıcı bir işlevi yerine getirmektedirler.

Son zamanlarda sevinçle görülmektedir ki, birbiri ardısına ulusal, uluslararası dizinlere giren dergiler diğerleri için bir motivasyon kaynağı olmakta ve bu özverili işlemleri bir doz kolaylaştırmaktadır. Bu nitelikteki dergilerin sayısının artırılması yine hem araştırmacı hem de yayıncı olan bizlerin elindedir.

Bilimsel süreli dergilerin hakem kurullarında yer alan bilim insanları çok özverili ve önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Belli bir süre bu konuda hizmet vermiş bilimsel kurul üyelerinin, Dernek yönetimleri tarafından bir belgeyle takdir edilmesi uygulamasının her dernek için standart olması gerektiği düşünülmektedir. Herhangi bir süreli yayının hakem kurullarındaki kişilerden her yıl sonunda, derginin son sayısının yayınlanmasından sonra;

- * inceledikleri/yayınlanan makalelerin kalitesi hakkında,
- * dergi yönetimi hakkında,
- * derginin fiziksel durumu (kapağı, kağıt kalitesi, baskı kalitesi) hakkında,
- * eklenmesini önerdiği yeni hakem kurulu üyeleri hakkında,

yazılı bilgi alınmasının hakem kurulunun bir "kurum" olarak kabul edilerek süreli yayının niteliğinin artırılmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Makalelerin gönderilmesi, incelenmesi ve yayınlanması işlemlerinin de “on-line” olarak yapılmasının getirdiği maddi yük de bir derneğin çıkardığı dergiler tarafından daha rahat karşılanmaktadır. İngilizce makale yayınlayan dergilerde, süreli yayın yönetimine bu konuda teknik destek sağlanması veya İngilizce editörlerinin görevlendirilmesi de önem taşımakta olup, buradaki masraflar yine dernek yönetimleri tarafından karşılanması olası olabilmektedir.

Hastaneler veya fakülteler tarafından yayınlanan dergilerde ise derneklerin bu görevleri hastane veya fakülte yönetimleri tarafından üstlenebilmektedir.

Süreli yayının fiziksel durumunun iyileştirilmesi de yayınlanan makalelerin niteliğinin artmasına paralel olarak kendiliğinden meydana gelmektedir. Bu nedenle, sadece asitsiz kağıt kullanımının uluslararası dizinlemelerdeki kriterlerden biri olabileceğini belirtmek yeterli olacaktır. Bütün dergilerimizin yönetimlerinin fiziksel iyileştirme konusuna gereken önemi verdiği düşünülmektedir.

ULAKBİM Katkısı

Türk Tıp Dizini'nin oluşturulması, bana göre ülkemizdeki süreli yayıncılıkla ilgili en önemli olaydır ve son derece özverili bir çalışma ile yürütülmekte ve geliştirilmektedir. Bu gelişimin en önemli sonuçlarından birisi de Türk Tıp Dizini'ne giren dergilerde yayınlanan makalelerin akademik yükseltmelerde farklı puan kategorisinde değerlendirilmesinin sağlanması olacaktır. Bu nedenle yapılan girişimlerin ısrarla sürdürülmesi gerekmektedir. Bu sürecin olumlu olarak sonuçlanmasının süreli yayınların kalitesine önemli derecede katkı yapacağı kuşkusuzdur.

Aksi takdirde üniversitelerce yabancı dilde çıkartılan yayınların akademik yükseltmelerde daha değerli görülmesi, giderek Türkçede nitelikli yayın yapılamayacağı izlenimine yol açmaktadır; bu gidişi önleyecek, Türkçede yüksek nitelikli yayınlar oluşturacak öneriler geliştirilmelidir.

Türk Tıp Dizinine girmek bir ulusal süreli yayın için kalite basamaklarında atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmeli, bundan sonra uluslar arası dizinler hedeflenmelidir.

Bilimsel araştırmalarda ve yayınlardaki etik sorunların en aza indirilmesi de yine dergilerimizde yayınlanan makalelerin niteliğini arttıracak olan bir konudur. Yayınlarla ilgili etik sorunlar karşısında da dergi yönetiminin davranışı okuyucuya karşı sorumlulukların ne kadar doğru yerine getirildiği de dergi kalitesinde önem taşımaktadır. Bilindiği üzere ciddi bir eksikliği dolduran, sürekli bilgilenmemizi sağlayan sağlık editörleri e-posta grubumuzda bu konuda devamlı bilgi alışverişi olmaktadır. Bu olanak da bize Sayın Orhan Yılmaz'ın girişimleriyle sağlanmıştır. Bu grupta yapılan tartışmaların, soru-yanıtların ileride bir kitapta toplanmasının da dergi yönetimleri için yararlı olacağını düşünmekteyim.

TÜBA Katkısı

TÜBA, uzun süredir bilim dilinin Türkçeleştirilmesi için “*Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Projesi*” adı altında çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda Tıp Terimleri Sözlüğü konusunda çalışmalar halen devam etmektedir. Bu çalışmaların tamamlanması sonrasında;

*Türkçe Tıp Terimleri'nin yazım kuralları belirlenerek, bu amaçla bir kılavuz hazırlanması,

* Uluslararası bilimsel dizinlerce taranan Türkçe tıp dergilerinin artması ile Türkçenin bilim dili olarak öne çıkmasının sağlanmasının kolaylaştırılması,

* Bu amaçla bütün bilim kuruluşlarının özendirici önlemler geliştirmesi,

gibi sonuçlara ulaşmak daha kolay bir hedef haline gelecektir. Böylece sağlık bilimleri alanında karşılaşılan bir sorun olan terim bulma sorununu çözmek kolaylaşacak, dergiler arasındaki dilde ortak bir standart geliştirilebilecektir.

Diğer bir görüş de, ülkemizde yayınlanan bilimsel dergilerde türkçe makalelere öncelikli olarak yer vererek dilimizin bugün ve gelecekte korunmasının önem taşıdığı ancak dünyada bilim dili olarak kabul gören ingilizcenin de bu dergilerde yer almasının da en az o kadar önem taşıdığı ve niteliğine katkıda bulunduğu görüşüdür. Bilindiği üzere her dergide ingilizce başlık, özet, anahtar kelimeler yer almakta veya makalenin tamamı ingilizce yayınlanmaktadır. Ayrıca sadece ingilizce makale yayınlayan dergiler de bulunmaktadır. Bu özelliğin dergide yer alması, okunurluğunu, ulaştığı coğrafik alanı arttırmakta ve bu da derginin niteliğini etkilemektedir. Bunun yanısıra, yayınların ingilizce olarak yapılması, süreli yayınların uluslararası dizinlerde yer alabilmesi ve yayınların atıf alabilme olasılığının artırılmasını sağladığı da bir gerçektir.

Bilimsel Araştırmaların Maddi Olarak Desteklenmesi Yönünde Yapılan Katkıları

TÜBİTAK, gerek araştırmalara sağladığı destek gerekse çıkardığı süreli yayınlarla dergi kalitesini oluşturan her iki bileşene de önemli katkı yapmaktadır.

Ulusal bağlamda, TÜBİTAK, DPT, Üniversite Araştırma Fonları araştırmalar için başlıca kaynağı oluşturmaktadır. Uluslar arası anlamda da Avrupa Birliği Çerçeve Programları, DSÖ, EMBO, özel kurumlar/şirketler, v.b. nin sağladığı kaynaklar bulunmaktadır.

Bir sorunu çözmeye veya açıklama getirmeye yönelik olarak soru veya sorularla ortaya konulan bilimsel araştırma planı iyi bir maddi destek ile gerçekleşebilir hale gelmektedir. Maddi sorunu olmayan bir çalışmanın tamamlanması, uygun şekilde yayın veya yayınların yapılmasını doğuracaktır.

Özellikle uluslar arası ortakların bulunduğu projelerden üretilen lokal verilerin ulusal dergilerde, global verilerin ise uluslar arası dergilerde yayınlanması politikasının izlenmesi, ulusal dergilerimizin okuyucu kitlesini arttıracığı için kalite gelişiminde katkısı olacaktır.

Derneklerin Katkısı: Ülkemizde sağlık bilimlerinde oldukça önemli sayıda bilimsel dergi derneklerin katkıları sonucu yayınlanmaktadır. Aralık 2006'da açıklanan 12. Tıpta Uzmanlık Eğitimi Kurultayı Sonuç Bildirgesi'nde de vurgulandığı şekilde,

* Uzmanlık dernekleri, ilgili alanlarda yapılacak her türlü bilimsel çalışmayı ve bu çalışmalarla ilgili olarak kurum, dernek ve disiplinler arası iş birliğini özendirmelidir.

* Bu amaca uygun olarak çalışan üyelerine başta çok merkezli çalışmalar olmak üzere bilimsel araştırmalar ve ulusal verileri elde etmeye yönelik çalışmalar için katkıda bulunmalıdır.

* Bilimsel çalışma yapılması için eğitim vermeli; kurs, kongre, seminer, sempozyum, konferans, panel düzenlemeli, yayınlar yapmalı ve genç araştırmacıları desteklemek üzere araştırma yarışmaları düzenleyerek ödüller vermelidir.

* İlgili alanda yayınlanan bilimsel çalışmaların değerlendirilerek dernek tarafından desteklenebilmesi için bilimsel araştırma kurullarının oluşturulması ve bunun ilan edilerek

duyurulması, değerlendirmenin etik ilkeler doğrultusunda ve nesnel olarak yapılmasının sağlanması da bilimsel yayınların kalitesini arttırıcı bir uygulama olarak görülmektedir.

* Derneklerce desteklenen çalışmaların dernek web sayfalarında ilan edilerek bu konularda çalışmak isteyen kişilerin bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

* Dernekler kendi alanlarında devam eden yurt dışı kaynaklı çalışmaların da web sayfası aracılığıyla duyurulmasına çalışmalıdır.

* Dernekler başta Avrupa Birliği olmak üzere çeşitli uluslar arası kurumlardan proje alıp yürüten deneyim kazanan, yaşanan sorunları bilen bilim insanlarının diğer araştırmacılara yardımcı olmasını sağlayacak bazı düzenlemeleri (konferans, çalıştay, sempozyum, proje yazma kursları) gerçekleştirebilirler. Ayrıca projeleri red edilen kişilerin deneyimlerinin de önem taşıdığını özellikle belirtmek isterim.

Üniversitelerin Katkısı: Bilim Kurumlarının ilk sorumluluğu, kurum içinde bilim insanlarının nitelikli bilimsel araştırma yapabilmeleri için elverişli kurallar geliştirmeleri ve uygun bilimsel ortamı sağlamalarıdır. Üniversitelerin de eğitim kurumlarının olanaklarını saptayarak işbirliği ve ortak kullanım olanağı yaratmaları mümkündür. Bu şekilde çok ciddi anlamda kaynak tasarrufu sağlanarak, araştırmaların sayıca artması, çeşitlenmesi, niteliğinin yükseltilmesi sağlanmaktadır. Bütün bilim kurumlarında bunun sağlanması araştırma kalitesine katkı yapacak, bu da doğal olarak bilimsel iletişim aracımız olan makalelerin kalitesine olumlu yönde katkı yapacaktır.

Ege Üniversitesi'nde kurulan EBİLTEM (Bilim Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi) üniversitenin ilgili birimlerinin çalışmalarına açıktır ve birçok deneyimli/deneyimsiz araştırmacı bu olanaktan yararlanmaktadır. Bu merkez 6. Çerçeve programlarının kurumsal irtibat noktası olarak görev yapmakta ve 2007 yılı itibarıyla iki FP6 projesinin koordinatörlüğünü yürütmektedir.

Kaynaklar

1-XII.Tıpta Uzmanlık Eğitimi Kurultayı Sonuç Bildirgesi. 1-3 Aralık 2006 – Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Konferans Salonu- İzmir

2-Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları. TÜBA Yayınları Sıra No:1, Ankara 2002.

3-Ağıldere AM. Editörler Kurulu Yönergesi'nin güncelleştirilmesi. Tanısal ve Girişimsel Radyoloji, 2003, 9:1.